

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕЗАКОННИХ ДІЙ ЩОДО УСИНОВЛЕННЯ (УДОЧЕРІННЯ)

Остапенко М. І.,

*магістрантка, кафедра правознавства, ПУЕТ;
науковий керівник – ст. викл. Іщенко Т. В.*

Сім'я – це основний та первинний осередок суспільства, першоджерело формування особистості, що розпочинається з дитинства. На жаль, в Україні значна кількість дітей є сиротами, позбавленими батьківського піклування. Саме тому так важливо спробувати забезпечити їм дитинство шляхом усиновлення (удочеріння), надання опіки чи піклування. Задля цього треба здійснювати правовий контроль за цими правочинами, з метою уникнення незаконних дій з боку злочинних угруповань, посередників чи сімейних пар, які можуть здійснювати акти насилля щодо дітей.

Усиновлення (удочеріння) – один з найдавніших інститутів сімейного права, існуючий тисячоліттями в законодавстві більшості країн світу, України зокрема. Питання, які стосуються усиновлення (удочеріння), з давніх давен цікавили філософів, вчених, науковців.

За В. В. Кузнецовим, який покладаючись на критерії чинності основних правових джерел, пропонує наступну періодизацію національного кримінального права та законодавства: 1) період Руської Правди (1017-1054рр), 2) період церковного права (Смоленська статутна грамота...), 3) Судебник 1497 року, 4) Статути Великого князівства Литовського у трьох редакціях (1529, 1566 та 1588), 5) Період Соборного Уложення 1649 року, 6) період писаного та звичаєвого кримінального права козацької держави 1648 – 1654 років, 7) період Військового артикулу 1715, 8) період «Прав, за якими судиться малоросійський народ», 1743 рік, 9) період «Наказу комісії про складання проекту нового уложення» Катерини II 1767 року, 10) період «Уставу благочиния...», 11) Період Зводу законів 1832 року, 12) період Уложення про покарання уголовні та виправні, 13) період Статуту про покарання, що накладаються мировими судьями 1864, 14) період уложення про покарання уголовні та виправні 1885, 15) період Уголовного уложення 1903 року, 16) період КК УРСР 1922, 17) період КК УСРР 1927, 18) період КК УРСР 1960, 19) період проектів КК України 1993-2001, 20) період КК України 2001 року. [3, с. 146] Для нас дослідження цих праць є важливим для розуміння історико-правових основ процесу усиновлення (удочеріння). Наприклад, в «Руській Правді» зазначається, що дітей – сиріт, які потребували соціальної допомоги, брали під свою опіку київські князі, а також вперше в правничій практиці «Руська Правда» містила правові норми щодо захисту жінки-матері та запобігали сирітству [5].

Але найбільшого значення на сьогодні мають нормативно-правові акти, які регулюють питання запобігання незаконних дій щодо усиновлення (удочеріння) в наш час, зокрема стаття 169 Кримінального кодексу України. Тут важливо визначити об'єктивну та суб'єктивну частини злочину за нею [2].

Згідно з коментарем до статті 169 Кримінального кодексу України: «Основним безпосереднім об'єктом злочину є встановлений порядок усиновлення (удочеріння) дитини, передачі її під опіку (піклування) чи на виховання в сім'ю громадян, порушення якого може спричинити несприятливі наслідки для нормального фізичного, інтелектуального, морального, культурного, духовного і соціального розвитку дитини. Додатковим факультативним об'єктом можуть виступати здоров'я, життя, інші блага усиновителів та усиновлених, піклувальників та підопічних.»

Об'єктивну сторону злочину можуть репрезентувати дії пов'язані з незаконною посередницькою, представницькою, комерційною діяльністю та існуючою колізією між окремими правовими нормами різних галузей права, зокрема статтею 169 ККУ, статтею 216 Сімейного кодексу України, частиною 10 статті 24 Закону України «Про охорону дитинства» [4, с 65-130].

Суб'єктом злочину за статтею 169 Кримінального кодексу України можуть бути не тільки діти, а також приватні особи, які виявили бажання всиновити чи в дочерити дитину, представники державних служб опіки і піклування.

Суб'єктивна сторона злочину – прямиї умисел, що виражається психічним ставленням винного, яке може бути умисним чи необережним.

Кваліфікуючими ознаками незаконних дій щодо усиновлення (удочеріння) є вчинення їх: 1) щодо кількох дітей; 2) повторно; 3) за попередньою змовою групою осіб; 4) з використанням службового становища або 5) спричинення ними тяжких наслідків. [1]

Міжнародне співтовариство особливо увагу приділяє захисту прав та інтересів дітей, і особливо тих, які втратили можливість батьківської любові. Україна, як активний учасник процесу європейської інтеграції, має рахуватися з міжнародними нормативно-правовими актами щодо даного питання. Найважливішими з них є: Декларація про права дитини 1959, Конвенція про права дитини 1989 року, Європейська конвенція про усиновлення дітей.

Варто зазначити, що іноді неправомірні дії щодо усиновлення (удочеріння) пов'язані з іншими злочинами. Зокрема, до них можна віднести: торгівлю людьми, експлуатація дітей, злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. Все це вимагає підвищеного контролю як за органами служб опіки та піклування, працівниками та адміністрацією дитячих будинків, так і за приватними особами, які виявляють бажання всиновити (удочерити) дитину.

Отже, розуміння кримінально-правової характеристики незаконних дій щодо всиновлення (удочеріння) допомагає зрозуміти :

- 1) Історію формування перших незаконних дій та відповідні методи покарання, які під впливом розвитку суспільства синтезувалися до більш гуманних.
- 2) Суб'єктивні та об'єктивні ознаки злочину за статтею 169 Кримінального кодексу України.
- 3) Визначити превентивні шляхи захисту дитини, приватних осіб, що виявили бажання усиновити (удочерити) дитину, а також осіб, що працюють у службах опіки та піклування.
- 4) Сформувати основи захисту суб'єктів усиновлення на міжнародному рівні.
- 5) Запобігти злочинам, що є суміжними з незаконними діями щодо усиновлення (удочеріння)

Список використаних джерел:

1. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квітня 2001 р. (ст. 8).
2. Кримінальний кодекс України : офіційне видання./ Стаття 169/ – Київ : Юридична практика, 2001. – 229 с
3. Кримінально-правова охорона громадського порядку та моральності: особливості законотворчого процесу: монографія / В. В. Кузнецов // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – К.2012. – 210 с.
4. Кримінально-правова характеристика незаконних дій щодо усиновлення (удочеріння) [Текст] : Монографія : / Тавлуй Олена Вікторівна ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». – Одеса, 2018 – 200 с.
5. Руська правда : тексти на основі 7 списків та 5 редакцій / склав та підготував до друку С. Юшков ; Українська академія наук, Інститут історії матеріальної культури. – К. : Вид-во Української академії наук, 1935. – 191, [4] с.